

В статье обосновывается необходимость использования инновационной технологии «Языковой портфель» при обучении английскому языку в учебном процессе современных нелингвистических учебных заведений с целью его дальнейшего усовершенствования.

Иновационные педагогические технологии, языковая подготовка, языковой портфель, высшая школа.

The article proves the necessity to use the innovative pedagogical technology “Language portfolio” in teaching English in academic activities of modern non-linguistic education institutions in order to accomplish them. The article analyses the concepts “pedagogical technology” and “Language portfolio”. The origin of the innovative pedagogical technology “Language portfolio” which was developed to support the development of learner autonomy, plurilingualism, intercultural awareness and competence; and to allow students to record their language learning achievements and their experience of learning and using languages is researched in the given work. It describes the main aim of the development of the innovative pedagogical technology “Language portfolio”, its principles and functions. It also describes the “Language Portfolio” as a personal document that has three parts: a language passport, a language biography and a dossier. In the part “the language passport” the language learner can summarise his/her linguistic and cultural identity, language qualifications, experience of using different languages and contacts with different cultures. The biography helps the learner to set learning targets, to record and reflect on language learning and on intercultural experiences and regularly assess progress. In the dossier the student can keep samples of his/her work in the language(s) he/she has learnt or is learning.

Innovative pedagogical technologies, language proficiency, language portfolio, higher school.

УДК 37.013

СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНА СКЛАДОВА ПІДГОТОВКИ ФІЛОЛОГІВ: КРОСКУЛЬТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ

**О.В. Бабенко, кандидат філологічних наук
Ю.М. Вознюк, магістрантка**

У статті розглянуто поняття «кроскультурність» як комплексна галузь наукового знання про мову в контексті гуманізації освіти та з урахуванням європейського рівня вимог у галузі підготовки фахівців з вищою філологічною освітою. Такі міждисциплінарні поняття як «мовна

особистість», «мовна свідомість», «мовна поведінка», «міжкультурна комунікація» знайшли відображення в теоретичному аспекті. Поняття «кроскультурність» описано як один з визначальних елементів сучасного світорозуміння, який сприяє більш точному розумінню проблеми культурної ідентичності певного людського співтовариства в процесі кроскультурної взаємодії та взаємозбагачення.

Кроскультурність, мовна особистість, мовна свідомість, мовна поведінка, міжкультурна комунікація.

Постановка проблеми. Світові процеси глобалізації зумовлюють серйозні зміни у сфері культури та вищої освіти. Предметом наукових розвідок стає "культурна глобалізація", "міжкультурна комунікація", "полікультурна компетентність", "кроскультурні особливості мовної особистості" за умови збереження національної і культурної ідентичності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукових джерел засвідчує, що в теорії і практиці вищої освіти накопичено значний досвід, який може стати основою формування полікультурної компетентності майбутніх учителів-філологів: розкрито зміст поняття полікультурності (Р.Антонюк, М. Денисенко, Г. Єлізарова, І. Макаренко, П.Сисоєв), полікультурного підходу в освіті (О.Ковальчук, Л. Воротняк); визначено роль полікультурності у вихованні (І.Лощенова, Г.Розлуцька, І. Алексашенкова, Л.Данилова, В.Долженко, О.Щеглова), педагогічні передумови професійної підготовки вчителя для роботи в поліетнічному просторі (О.Дубасенюк); досліджуються дидактичні аспекти підготовки майбутнього вчителя до міжкультурної взаємодії (Ю. Сива, Н.Гальськова, В.Сафонова), особливості формування полікультурної компетентності у студентів (Л.Данилова, І.Соколова, О. Івашко, О.Щеглова), розглянута концепція формування вторинної мовної особистості. (Ю.Караулов, І.І Халєєва).

Мета статті — розглянути поняття "кроскультурність" як комплексну галузь наукового знання про мову, проаналізувати роль даного феномену в формуванні мовної парадигми особистості, в тому числі, мовної парадигми майбутніх учителів-філологів в умовах полікультурного світу і взаємовпливу мови і культури.

Виклад основного матеріалу. Державні стандарти підготовки фахівців з вищою освітою передбачають:

- Урахування європейського рівня вимог до вищої освіти, що сприятиме більш повному входженню України до освітнього простору;
- Гуманістичне спрямування освіти;
- Надання гуманістичної спрямованості фундаментальним дисциплінам;
- Забезпечення європейського рівня формування освіти та вироблення професійних навичок, виховання гармонійно розвиненої, соціально-активної толерантної людини з високими духовними якостями, здатної до саморозвитку та самовдосконалення;
- Впровадження ступеневої системи вищої освіти та введення нових освітньо-кваліфікаційних рівнів "бакалавр" та "магістр".

У цьому зв'язку необхідно проаналізувати принципи міжкультурної освіти, встановлені організацією ЮНЕСКО [9].

- Перший принцип полягає у тому, що втілення ідей міжкультурної освіти передбачає прийняття до уваги культурної ідентичності тих, хто вчиться, забезпечуючи якісну освіту для всіх;

- Другий принцип міжкультурної освіти забезпечує кожного культурними званнями, необхідними для того щоб брати активну участь у суспільному житті;

- Третій принцип міжкультурної освіти забезпечує усіх осіб, що навчаються, знаннями культури, ставлень та навичок, що дають змогу поважати та пропагувати єдність серед індивідів, етнічних, соціальних, культурних та релігійних груп та націй.

Анализ проблеми формування міжкультурної компетентності повинен торкатися фахової підготовки взагалі. М. Бенет пропонує стадії трансформації особистості: формування поваги до іншої культури, адаптація, інтеграція [8, с.293].

Самостійно лінгвістика не може вирішити проблему вивчення іноземної мови та адаптації до іноземної культури. Саме тому сьогодні існує синтез лінгвістики, культурології, психології, соціології, педагогіки [7, с.14].

У даній статті мова піде про поняття “кроскультурність” як про один із визначальних елементів сучасного світорозуміння. Кроскультурність заснована на синтезі двох наук – лінгвокультурології та міжкультурної комунікації, з іншого боку, лінгвокультурологія та теорія міжкультурної комунікації на сучасному етапі розвитку служать втіленню ідей кроскультурності.

Концепція формування «вторинної» мовної особистості, яка опановує культуру іншомовного спілкування (І.І.Халеева та ін), базується на ідеях про «мовну особистість» (Ю. М. Караулов, та ін.)

Перше звернення до мовної особистості пов'язане з іменем Л.Й. Вайсгербера, який говорив про залежність усього життя людини від рідної мови, про взаємозв'язок рідної мови і духовного формування людини. Мова являє собою невід'ємний компонент свідомості і виступає як посередник між людиною і картиною світу, яка відображається у мовних формах. Кожна людина змушена засвоювати спосіб розуміння світу, явищ і духу. Мова конкретної людини не існує сама по собі. Вона формується мовою інших людей, які належать одному народу, мають спільну культуру і традиції [2, с.102].

Пов'язане з поняттям «мовна особистість» поняття «мовна свідомість» знайшло відображення в працях В. Гумбольдта, І.А. Бодуена де Куртене, Р.О. Якобсона та інших. Так лінгвістика вийшла на дослідження людини, яка володіє мовою, на дослідження мовної особистості.

У мовній організації людини можна виділити п'ять аспектів:

- 1) мовна здатність як органічна можливість навчитися вести мовне спілкування, куди входять психічні та соматичні особливості людини;

- 2) комунікативна потреба, тобто адресатне, спрямованість на комунікативні умови, на учасників спілкування, на мовний колектив, на носіїв культури;

3) комунікативна компетенція як вироблене вміння здійснювати спілкування в різних регістрах для оптимального досягнення мети; компетенцію людина опановує, в той час як здібності можна лише розвинути;

4) мовна свідомість як активне вербальне відображення у внутрішньому світі зовнішнього світу;

5) мовна поведінка як усвідомлена і неусвідомлена система вчинків, які розкривають характер і спосіб життя людини [2, с.9].

Найважливішим компонентом мовної організації людини є мовна свідомість. В.В. Красних протиставляє знання та уявлення як два принципово різних типи ментальних утворень.

В індивідуальній і груповій мовній свідомості знання та уявлення утворюють цілісну єдність. При цьому виділяються три набори знань і уявлень:

- 1) індивідуальний когнітивний простір;
- 2) колективний когнітивний простір;
- 3) когнітивна база [3, с.41-45].

Мовна особистість – це серединна ланка між мовною свідомістю, тобто колективним та індивідуальним активним відображенням досвіду, зафіксованого в мовній семантиці, і мовленнєвою поведінкою, тобто усвідомленою і неусвідомленою системою комунікативних вчинків, які розкривають характер і спосіб життя людини.

Дослідження мовної особистості – лінгвістична персонологія, за термінологією В.П. Нерознака – неминуче втягує в сферу інтересів лінгвістів ті питання, які об'єднують всіх фахівців, які вивчають людину з різних позицій. Найважливішим питанням теорії мовної особистості є виділення типів мовних особистостей.

Типологія мовних особистостей може бути побудована на різних підставах у залежності від підходу до предмета вивчення, який здійснюється з позицій або особистості, або мови.

З позицій етнокультурної лінгвістики виділяють типи носіїв базової і маргінальної культур для відповідного товариства, де діє опозиція «свій – чужий». Умовно можна розмежувати такі типи мовних особистостей:

1) людина, для якої спілкування рідною мовою є природним в її комунікативному середовищі;

2) людина, для якої природним є спілкування чужою мовою в її комунікативному середовищі. Тут можна говорити про ксенолекту, тобто такий різновид мови, яким користуються емігранти;

3) людина, яка говорить чужою мовою з навчальними цілями, які не відносяться до характеристик природного середовища спілкування [5, с.76].

Таким чином, мовна особистість являє собою багатомірне утворення. Типи мовних особистостей можна виділити на основі підходу до предмета вивчення, який здійснюється з позицій або особистості, або мови. У першому випадку доцільно говорити про етнокulturологічні, соціологічні, психологічні типи особистостей, а в іншому – про типи мовної культури та мовної норми [6, с.17].

Мовна особистість в умовах спілкування може розглядатися як комунікативна особистість, тобто узагальнений образ носія культурно- мовних та комунікативно-діяльнісних цінностей, знань, установок і поведінкових реакцій. Норми поведінки можна розглядати в аспекті приналежності людини, яка керується тією чи іншою нормою, до певної спільноти людей. Такий підхід дозволяє виділити групові особливості усвідомлення культурних цінностей. Здійснюючи будь-яку дію, висловлюючи своє ставлення до чого-небудь, людина спирається на систему цінностей, які поділяють близькі, знайомі та незнайомі люди. Тому правомірно говорити про індивідуальні, групові, етнічні та універсальні цінності. Когнітивний план мовної особистості – це ступінь освоєння світу людиною через мову. Ментальні утворення, концепти мають різну природу і засновані на досвіді людини, як особистому, так і суспільному. Ці утворення багатомірні. Концепти ширші, ніж поняття, якщо відносити поняття до мислення, а концепти до свідомості. Концепти ширші і у плюрілінгвальних особистостях, коли відбувається накладення концептів, які сформувалися у різних мовах.

Поведінкові характеристики мовної особистості – це сукупність вербальних і невербальних індексів, які визначають мовну особистість як тип або індивідум. При цьому спілкування розглядається як діяльність, в якій є мотиви, цілі, стратегії, способи їх реалізації та національні пріоритети, які реалізуються в кожному конкретному випадку.

Комунікативні стратегії є важливою характеристикою поведінки мовної особистості. Стратегії спілкування прямо співвідносяться з інтенціями комунікантів: якщо інтенції носять глобальний характер, то маються на увазі власне стратегії дискурсу. Якщо ж мова йде про досягнення приватних цілей в рамках того або іншого жанру певного типу дискурсу, то говорять або про локальні стратегії, або про комунікативні тактики.

Ціннісний, когнітивний і поведінковий аспекти комунікативної особистості співвідносяться з трирівневою моделлю мовної особистості, запропонованої Ю.М. Карауловим. Різниця полягає в тому, що рівнева модель передбачає ієрархію планів: вищим є прагматичний рівень, або прагматикою, яка включає цілі, мотиви, установки, інтереси та інтенціональності. Середній рівень, семантикою, являє собою картину світу, яка включає в себе поняття, ідеї, концепти і яка відображає ієрархію цінностей. Нижчий рівень, рівень мовних одиниць є рівнем володіння природною мовою.

На думку Ф. О. Литвина, прагматика, семантика і синтактика мовних одиниць знаходяться у відносинах взаємного доповнення і встановити ієрархію між ними не представляється можливим [4,с.105]. Ціннісний, пізнавальний і поведінковий аспекти мовної особистості теж знаходяться у відносинах взаємного доповнення. Це означає, що з позицій аксіології можна розглядати когнітивні і поведінкові характеристики спілкування, з позицій ментальних уявлень – цінності та комунікативні ходи, з позицій мовної взаємодії – етичні, утилітарні та інші норми, яких дотримуються носії даної культури, і мовну категоризацію світу. Ціннісний, пізнавальний і поведінковий аспекти комунікативної особистості співвідносяться з мовними способами вираження, як вербальними, так і невербальними.

Певний інтерес викликає підхід до вивчення комунікативної особистості, який був розроблений А.Г. Барановим і його учнями [1,с.64]. Даний підхід базується на синтезі трьох аспектів мовної особистості: вербально-семантичному, когнітивному і мотиваційному . Суть його полягає в тому, що комплекс знань про що-небудь (когніотип), який існує у певному мовному суспільстві і впливає із потребностно-мотиваційних характеристик діяльності (мета, мотив, потреба), реалізується через індивідуальні когнітивні системи в текстовій динаміці. У конкретній ситуації спілкування людина використовує лінгвістичні та екстралінгвістичні знання, які містять весь її досвід, набутий протягом життя.

Отже, вивчення мовної особистості в лінгвістиці базується на психологічних і соціологічних ознаках, які знаходять своє вираження в мовній семантиці і прагматиці, дозволяють побудувати типологію мовних особистостей. Ці ознаки є лінгвістично релевантними індексами мовних особистостей. Сукупність цих індексів характеризує певний тип особистостей, історично мінливий, етно - і соціопсихологічних варіативний. На кожному етапі розвитку етнокультурної спільноти з'являються модельні особистості, які найбільш яскраво представляють ціннісні орієнтири спільноти в цілому.

Ціннісний простір мовної особистості моделюється за допомогою аксіологічної вертикалі (суперморальні, моральні та утилітарні норми поведінки) і аксіологічної горизонталі (індивідуальні, групові , етнокультурні та утилітарні норми поведінки).

У понятійному аспекті мовна особистість характеризується діалектичною єдністю стандартного або креативного модусів спілкування. Стандартне спілкування спрямоване на соціально-колективну сторону людського життя , представляючи особистість з позицій тієї чи іншої групи. Креативне спілкування орієнтоване на індивідуально - особистісну сторону, яка розкриває людину в її унікальності і загальності .

У поведінковому аспекті мовна особистість вивчається через мовні дії з їх мотивами, цілями, стратегіями і способами їх реалізації. Структура комунікативних дій залежить від домінант поведінки, прийнятої у певному лінгвосоціокультурному співтоваристві.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

Таким чином, кроскультурність при розгляді мовної особистості сприяє більш точному розумінню проблеми культурної ідентичності певного людського співтовариства, сприяє процесу взаємодії та взаємозбагачення різних культур, можливого внаслідок динаміки постійних кроскультурних зв'язків.

Список літератури

1. Баранов, А. Г. Функционально-прагматическая концепция текста [Текст] / А. Г. Баранов. – Ростов-на-Дону: Изд-во Ростовского ун-та, 1993. – 182 с.
2. Вайсгербер, Й. Л. Родной язык и формирование духа [Текст] / Й. Л. Вайсгербер. – М.: Изд-во Московского ун-та, 1993. – 224 с.
3. Красных, В. В. Виртуальная реальность или реальная виртуальность? (Человек. Сознание. Коммуникация) [Текст] / В. В. Красных. – М.: МГУ, 1998. – 352 с.

4. Литвин, Ф. А. Язык и культура в словарном представлении [Текст] / Ф.А Литвин // Лексика и лексикография. – 1997. – № 8. – С. 58-65.

5. Нерознак, В. П. Лингвистическая персонология: к определению статуса дисциплины [Текст] / В. П. Нерознак//Язык. Поэтика. Перевод. – 1996. – № 426. – С. 112 –116.

6. Нефёдова Л.А., Кросскультурные особенности языковой личности/ Л.А.Нефёдова, Л.Н. Бенедиктова // Материалы международной науч.- практ. конф., 20 ноября, 2009г./Костанай: КГПИ, 2009.–510 с.

7. Формування міжкультурної компетентності у процесі викладання гуманітарних дисциплін: методичні рекомендації для викладачів вищої школи/ видано в рамках проекту «Україна багатокультурна» за підтримки Фонду сприяння демократії Посольства США [Електронний ресурс]– режим доступу: <http://www.civica.org/main/data?t=3&c=1&q=1495557>

8. Bennet Christine I. Comprehensive multicultural education: thory and practice, Boston: Allyn and Bacon, –1990–413 p.

9. Implementation of 28 C/Resolution 1.15Concerning Reform And Renewal of Education in Central and Eastern Europe// United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization executive board Hundred and fifty-first Session. – Paris. 1997. –151 EX/7

В статье рассмотрено понятие «кросскультурность» как комплексная область научного знания о языке в контексте гуманизации образования и с учетом европейского уровня требований в области подготовки специалистов с высшим филологическим образованием. Такие междисциплинарные понятия как «языковая личность», «языковое сознание», «речевое поведение», «межкультурная коммуникация» нашли отражение в теоретическом аспекте. Понятие «кросскультурность» описано как один из определяющих элементов современного миропонимания, который способствует более точному пониманию проблемы культурной идентичности определенного человеческого сообщества в процессе кросскультурного взаимодействия и взаимообогащения.

Кросскультурность, языковая личность, языковое сознание, речевое поведение, межкультурная коммуникация.

The article deals with the concept of “cross-culture” as a complex area of scientific knowledge about the language in the context of humanization of education and taking into account the European framework for languages in the field of philologists’ training in the higher education. Such interdisciplinary concepts as “linguistic personality”, “linguistic consciousness”, “verbal behavior”, “intercultural communication” are described in terms of theory. Attention to the typology of linguistic personalities is also paid. Linguistic personality within the process of communication is considered as a communicative personality, i.e. a generalized image of a media of culture, language, communicative and activity values, knowledge, attitudes, and behavioral reactions. Value space of a linguistic personality is modeled using the axiological vertical (super moral, moral and utilitarian standards of conduct) and the axiological horizontal (individual, group, ethno-cultural and utilitarian standards of conduct). The characteristic of three-level model of the linguistic

personality is described. It is based on the synthesis of the three aspects of the linguistic personality: verbal and semantic, cognitive and motivational. Cross- culture is one of the crucial elements of the modern worldview. It contributes to a more accurate understanding of the problems of cultural identity of a particular human community in the process of cross interaction and mutual enrichment. These ideas are in tune with the key components of intercultural education in Ukraine, in particular, humanism and tolerance in the society.

Cross-culture, linguistic personality, linguistic consciousness, verbal behavior, intercultural communication.

РОЛЬ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ИДЕЙ С. ФРЕНЕ В ПРОЦЕССЕ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ ТЕОРИИ И ПРАКТИКИ РОССИЙСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ В КОНЦЕ XX – НАЧАЛЕ XXI ВЕКА

О. М. Барышникова, кандидат педагогических наук

В статье рассмотрен вопрос использования педагогических идей С.Френе в процессе инновационного развития теории и практики российского образования в конце XX – начале XXI века. Наиболее перспективным направлением оказалось их косвенное использование в качестве концептуальной основы иной авторской педагогической системы, педагогического движения либо отрасли педагогики. Развитие последних, отражающее гуманистическое и демократическое обновление отечественного образования, доказывает актуальность и значимость педагогических идей С. Френе в этом процессе.

Стратегия образования, гуманизм, демократия, деятельностное обучение, эксперимент, инициативность, саморазвитие, социальная активность.

Конец XX – начало XXI века – период грандиозных перемен для всех сфер общественной жизни в России. Их начало было вызвано сменой государственного курса правления от авторитарного к демократическому во второй половине 1980-х гг. На требования времени и общества в первую очередь откликнулась сфера образования – школа встала в авангарде общественных перемен. «В Советском союзе на волне нарастающей перестройки началось мощное общественно-педагогическое движение, выдвигавшее в качестве главного требования коренное обновление воспитания и обучения на основе принципов гуманизма и демократии»¹.

© О. М. Барышникова, 2013

¹ Корнетов Г.Б. Феномен общественно-активной школы в контексте развития демократической педагогики. АСОУ, 2009. С. 160.